

Анна Покровская

Римската империя

Легионерите

Цезарите

Гладиаторите

Християнството

Робите и Спартак

Издателство
ПАРИТЕТ

РУСКИ КНИГИ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

Анна Покровска
РИМСКАТА ИМПЕРИЯ:
легионерите, цезарите, гладиаторите,
християнството, робите и Спартак

© Анна Покровская

© Превод на български език и предпечатна подготовка Паритет ООД

Превод Наташа Стоянова, 248 стр.

През 2 век пр. н. е. Древният Рим е в разцвета си. Звънтежът на оръжията на римските легиони се е разнася във всички краища на света. Държавата толкова се разраства, че става неуправляема.

Как е създадена великата римска империя? Кое е способствало за разцвета ѝ и каква е причината за нейния упадък?

В тази книга се разказва за вътрешното устройство на римската държава, за ежедневието на легионерите, робите, императорите и гладиаторите. Читателите ще се запознаят с бита и нравите на Римската империя, с възникването на учението на Христос, с портретите на цезарите и формирането на римския характер, който се превръща в идеал за Европа.

В книгата има и много илюстрации, които помагат за по-лесното разбиране на своеобразието на тази далечна епоха.

Ако се интересувате от история, тази книга е точно за Вас!

Поръчалите книги чрез сайта www.paritetbg.com

получават отстъпка 20 процента.

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена в каквато и да е форма без писменото разрешение на притежателя на авторските права

ISBN 978-619-153-307-7

Първа част

ЛЕГИОНЕРИТЕ

Обучението на младите бойци в римския легион

За съвременния човек е напълно нормална и разбираема ситуацията, при която един новобранец в армията преминава през обучение като млад боец, а след това постоянно тренира, подобрявайки уменията си. Невинаги обаче е било така. В средновековните армии изобщо не е имало постоянни тренировки. Рицарите още от детските си години се обучавали на бойни изкуства, а способностите на редниците не вълнували никого. Смятало се, че ако един войник е оцелял в няколко битки, той умее да воюва. Единственото нещо, на което наистина учили пехотинците, било да се движат в строй и безпрекословно да слушат командирите.

Горе-долу същата била и ситуацията в Гърция през Ранната античност. Тогава армиите представлявали опълчение, което се набирало от пълноправните граждани на полиса¹, тоест хора, които можели със собствени средства да си купят прилични доспехи и оръжие. Да воюват ги учили родителите и специално наети индивидуални наставници. Изключение правели спартанците, които пращали децата си от 7-годишна възраст във военен лагер, където ги подготвяли опитни учители. Затова не е учудващо, че спартанците в продължение на много векове били смятани за най-добрите воители.

През първите векове същата ситуация се наблюдавала и при римляните – воювали само пълноправните граждани, а на останалите жители давали оръжие само при наличието на заплаха за самото съществуване на Рим.

¹ Древногръцки укрепени селища, построени около акропол или пристанище, с възможност за контрол на околната територия, наричани често поради това „градове-държави“.

Барелеф, изобразяващ определянето на гражданския ценз. Гражданин декларира под клетва имущественото си състояние. II в. пр.н.е.

От времето на легендарния шести цар на Рим Сервий Тулий римският народ се делил на пет имуществени класи, всяка от които излъчвала определен брой воини. Към тези класи не принадлежали безимотните граждани (наричали ги „пролетарии“), които нямали достатъчно състояние, за да си купят сами оръжие. За пролетарии смятали тези хора, чието имущество се оценявало на по-малко от 11 000 аса². Те били призовавани на военна служба само при обявяване на извънредно положение: по време на войната с Пир³ през 281 г. пр.н.е., след

² Старинна римска, първоначално бронзова, а после медна монета.

³ Серия от битки и от променливи политически съюзи с участието на гърците, римляните, италианските народи и картагенците. От тази война възниква и изразът „пирова победа“, термин за победа, спечелена с много висока цена.

поражението при Тразименското езеро⁴ и след битката при Кана⁵. В мирно време те служели във военния флот.

Легионер от времето на Гай Марий по време на поход

Войни имало много често, легионерите се учели на всичко необходимо непосредствено по време на военните действия. Тази ситуация коренно се променила след падането на Картаген и реформите на Гай Марий – в армията започнали да набират войници по начин, който приличал на съвременния, и държавата осигурявала оръжие и доспехи. Тогава в римската армия постепенно се поставя началото на системата за подготовка на млади бойци.

Гай Марий набрал попълнение за два легиона от доброволци. По закон в армията можело да се постъпва от 17-годишна възраст. Сред пролетариите

⁴ Сражение от Втората пуническа война между картагенците, ръководени от Ханибал, и римляните, водени от консул Гай Фламиний. Битката е една от най-големите и най-успешни засади във военната история.

⁵ Една от най-мрачните битки на Римската република по време на Втората пуническа война. В нея картагенският предводител Ханибал разбива римската войска с близо 26 000 души по-малко. За пръв път е постигнато пълно обкръжение на римската армия от три страни с пехота и от една с конница. Загиват 60 000 римляни, докато загубите на Ханибал са само 6000 картагенци и келти.

имало много младежи без особени перспективи в живота, на които воинската служба давала възможност хем да печелят пари, хем да повишат социалния си статус, затова имало много желаещи да станат легионери. При това те се въоръжавали за сметка на държавата. Променила се и структурата на легиона. Предишното разделение на хастати⁶, принципи⁷ и триарии⁸ било отменено. Обучението и униформата на легионерите били унифицирани. Започнали да набират конни и пехотни войски само от съюзници и жители в провинциите. Преди това пролетариите като правило служели в помощните войски, а сега станали пълноправни легионери със съответното парично заплащане, дял от плячката и статус. Затова не е учудващо, че желаещите да служат в новите въоръжени сили били много. Поради това легионите увеличили личния си състав от 4200 до 5000 – 6200 души.

Легионите, които по-рано се набирали за определена кампания или конкретна война, придобили постоянен състав, място на дислокация (постоянен лагер), а с времето – собствени традиции, легенди и обичаи. Именно след реформите на Марий римската армия се превърнала в такава, каквато обикновено я представят: с официални имена на легионите, например *XII Fulminata* (12-и мълниеносен), с римски орли и така нататък.

⁶ Най-младите войници в Древния Рим, разположени в първата линия на легиона. Първоначално били въоръжени с ударни копия – хасти, а по-късно – през IV – III в. пр.н.е., започнали да се превъоръжават с по-леки метателни копия – пилуми.

⁷ В началото копиеносци, а по-късно мечоносци в армиите на ранната Римска република. Те били мъже в разцвета на силите си, които били богати, заможни и можели да си позволят добра екипировка.

⁸ Те са били най-опитните войници в римската армия. Съставяли са третата войскова линия, откъдето произхожда и названието им. При победа над първата и втората линия на легиона триариите се включвали в битката в опит да реформират строя за контраатака или отстъпление.

Хастати, принципи и триарии. Съвременна илюстрация

Преди това емблемите на легионите били разнообразни (орел, глиган, бик и т.н.). Те се запазили, но само на знамената. Официален символ на всеки легион станал златен орел, поставен на висок прът, който олицетворявал покровителя на Рим Юпитер.

Освен това именно по времето на Марий започнали да се провеждат редовно маневри и учения, които допълнили обичайната военна подготовка на легионерите. Редовно се провеждало и обучение на воините, като набирали учители не само от ветераните, но и от гладиаторите. Армията на Рим станала по-професионална, а отслужилите срока си ветерани вече получавали от държавата гарантирано парично възнаграждение и поземлен имот. Тази реформа заложила основите на бъдещите победи на Рим и неговата експанзия на нови земи. Без преувеличение може да се каже, че Гай Марий е един от пълководците и политиците, които превръщат Рим във велика империя.

Римляните обръщали голямо внимание на тренировките и воинските упражнения на легионерите. Древно-

римският писател от I в. пр.н.е. Варон смятал, че самата дума *exercitus* (войска) произлиза от *exercito* (упражнявам). Римският историк Вегеций, живял през IV в. н.е., оставил за потомците описание на тренировките на римските легионери в капиталния си труд „Кратко изложение на военното дело“. Той пише следното: „Учителите по военно изкуство искат редовно да се провеждат тренировки на пехотинците – на закрито при дъжд и сняг и на учебния плац през останалото време“. По-нататък подробно описва самия учебен процес: „В началото на обучението новобранците се обучават на военен ред и координация. Това е важно, защото трудно може да се назове друго подобно умение, което трябва да се спазва еднакво строго както по време на марш, така и на бойното поле – умението всички войници да запазват мястото си в строя. Това се постига само с редовни тренировки.

Войниците се обучават да се движат бързо и своевременно да изпълняват командите. Всяка една армия, която е разединена и дезорганизирана по вина на изоставачите, непрекъснато е изложена на опасността да бъде на-

Войници от сериала „Рим“

падната от противника. Затова през лятото се препоръчва с цел обучаване на военно маршируване да се прави марш на разстояние 20 мили (1 римска миля е равна на 1481 метра) в строй. Войниците трябва да го изминат за 5 часа. След успешното приключване на този марш трябва да направят друг за същото време, но на разстояние 24 мили. За да се научат на още по-бързо придвижване, войниците трябва да тренират бягане. Разстоянията за бягане се определят произволно“.

При това Вегаций споменава, че обучението на военно маршируване се е правело с екипировка, тежаща около 20 килограма. След като новобранците усвоели строевата подготовка, се пристъпвало към обширна програма от упражнения за обща физическа подготовка. Тя включвала бягане, скокове (на дължина и на височина), плуване и носене на тежести. Всички упражнения първо се изпълнявали без носене на оръжие и доспехи, а след това – с тях. В трактата Вегаций пише следното за плуването: „Всеки новобранец, без изключение, трябва да тренира плуване през летните месеци. Ако казармите са разположени на брега на море или река, наборниците трябва да плуват през летните месеци“.

Ако имало такава възможност, обучавали легионерите и да яздят, макар че не ги подготвяли за конници – кавалерията при римляните била отделен род войски. Ако обаче имало нужда да се изпрати някой с важно донесение, предпочитали да изпратят куриер на кон, а не пеша. След като новобранците постигали необходимата физическа кондиция и се научавали на воинска дисциплина, тренировките преминавали в армейски. Опитни наставници ги обучавали на действия в плътен строй, прикрит от щитове. За да ги научат на ръкопашен бой с оръжие и без, понякога канели учители от гладиаторските училища.

Съвременен възстановка на хвърляне на пилум

Особено внимание се обръщало на хвърлянето на пилуми – специфично римско оръжие, представляващ късо копие с много дълъг железен накрайник. Римляните започвали всяка битка с хвърляне на пилуми по вражеския строй. При това легионерите в първите редици имали по няколко и ги хвърляли буквално до прекия сблъсък с противника. Ако враговете се прикривали с щитовете, след попадането на един или два пилума в щита, които нямало как да бъдат извадени заради специалния накрайник, той ставал много тежък и неудобен. Налагало се да го захвърлят и противниците оставали незащитени. Ясно е, че колкото по-далечно било първото хвърляне на пилуми, толкова повече успявали да запратят по враговете, докато те достигнат до строя на легиона.

За физическото развитие на легионерите играела роля и една друга особеност на римската армия – интензивните строителни и други инженерни работи. След всеки преход римският легион отсядал в лагер, който строили самите легионери. Лагерът задължително се заграждал

с ров и ограда, затова всеки легионер носел със себе си и инструмент за копаене.

Където нямало мостове и пътища, легионерите също ги изграждали самостоятелно. Да не говорим за стени и други укрепления, които римската армия строяла много качествено и бързо.

Тренировка на римски легионери

*Картина на съвременен художник – кохорта в строй
тип „костенурка“*

СЪДЪРЖАНИЕ

Първа част. ЛЕГИОНЕРИТЕ

Обучението на младите бойци в римския легион	4
Въоръжение и бойна тактика на римските легионери	13
Катафрактите – тежката кавалерия на Древния Рим	16
Как римската армия се справяла с конните стрелци	19

Втора част. ЗАВОЕВАНИЯТА НА РИМ

Битката при Араузион – първият голям сблъсък между римляните и германците	27
Как римляните завоювали Испания	31
Тайната за гибелта на 9-и испански легион	37
Загадката на изгубения легион на Марк Лициний Крас	40
Потушаването на въстанието на Боудика	44
Завоюването на Предна Азия от римски пълководец и партски царски син	48
Как римляните отмъстили на германците за поражението в Тевтобургската гора	53

Трета част. ИМПЕРАТОРИТЕ НА РИМ

Как един селянин станал римски диктатор, а след това отново селянин	62
Промяната на римската армия и укрепването на империята от император Траян	67

Защо първите римски императори не предавали властта по наследство	74
Как една жена управлявала Римската империя	79
Калигула: кораби за оргии и данъци от проститутките	84
Римски императори, загинали на бойното поле	91
Императрица Теодора – една бивша хетера начело на империята	95

Четвърта част. ГЛАДИАТОРИТЕ

На арената на Колизея	102
Как се ставало гладиатор	108
Как тренирали гладиаторите	113
Имали ли са гладиаторите шанс да оцелеят на арената	120
С какво се хранели гладиаторите	124
Жените гладиатори – истина или мит?	128
Най-известните битки на гладиатори	132

Пета част. РЕЛИГИОЗНИТЕ ВЯРВАНИЯ НА РИМЛЯНИТЕ

Защо гръцката, римската и скандинавската митология толкова си приличат	140
Как гадаели древните римлянки	144
Какво представлявали весталките	149
Какви религии можело да заменят християнството	155
Идването на християнството	161
Кои са фарисеите и защо Исус не ги обичал	167
Защо християнството се разделило на католицизъм и православие	170

Шеста част. РОБИТЕ В ДРЕВНИЯ РИМ

Животът на робите в Древния Рим	177
Какво нямал право да прави един стопанин с робите си в Древния Рим	183
Цените на робите в Древния Рим	188
Колко струвала една красива робиня	193
Как в Древен Рим търсели избягалите роби	196
По какво се отличавало робството в Римската империя от робството в САЩ	200
Можел ли един роб в Древен Рим да стане свободен	205

Седма част. ВЪСТАНИЕТО НА СПАРТАК

Как започнало въстанието на Спартак	210
Кой потушил въстанието на Спартак	214
Какво е известно за личността на Спартак	219
Имало ли е въстанието на Спартак шансове за успех	221
Последната битка на Спартак	229
Грешките в сериала „Спартак“	234